

จริยธรรมทางการเมือง

แสวง บุญเฉลิมวิภาส*

คำว่า “จริยธรรม” แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า ethic ซึ่งมาจากคำว่า ethos ในภาษากรีก แปลว่า อุปนิสัย ธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน หรือหมายถึงศีลธรรมของกลุ่มคน (group morality) ศัพท์คำว่าจริยธรรมนี้ได้ใช้กันในสังคมไทยเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่เดิมในสังคมไทยมักจะพูดถึงความหมายดังกล่าวโดยใช้คำว่า ศีลธรรม หรือใช้คำว่าธรรม ตามหลักในทางศาสนา

ท่านอาจารย์พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายว่า

ถ้ามองแบบพุทธศาสนา ในเชิงเปรียบเทียบกัน จะเห็นความแตกต่างที่สำคัญว่า

1. “จริยธรรม” แบบตะวันตก หรือที่เข้าใจกันโดยมาก มองคล้ายเป็นอะไรที่สำเร็จรูป เป็นคำสั่ง เป็นคำบัญญัติมาว่าอย่างนั้นอย่างนี้ หรือแม้แต่เป็นเพียงบัญญัติทางสังคม

แต่ในทางพุทธศาสนา “จริยธรรม” โยงถึงธรรมชาติ คือเป็นเรื่องการกระทำของมนุษย์ที่มีผลสืบเนื่องมาจากความจริงตามธรรมชาติ

2. “จริยธรรม” แบบตะวันออก หรือที่เข้าใจกันโดยมาก เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกมามีภายนอก หรือที่มีผลทางสังคม โดยมองอย่างที่เรียกกันว่าเป็นแบบแยกส่วน

แต่ในทางพุทธศาสนา “จริยธรรม” เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต หรือการเป็นอยู่ทั้งหมด (“จริยะ” มาจาก “จร” ที่แปลว่า เดิน หรือดำเนิน) ดังที่พบในหลักที่เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่าการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งการพัฒนาชีวิตทั้ง 3 ด้านนี้ เป็นปัจจัยอิงอาศัยและส่งผลต่อกัน ไม่อาจแยกต่างหากจากกัน

ท่านอธิบายว่า “จริยธรรม” ก็คือ ความจริงตามธรรมชาติที่สัมพันธ์กับมนุษย์ในแง่ของการกระทำที่จะให้เกิดผลดีนั่นเอง อาจพูดอีกสำนวนหนึ่งว่า “จริยธรรม” คือ เหตุปัจจัยในกระบวนการ

ของธรรมชาตินั่นเอง จับเอาเฉพาะส่วนที่เป็นกรกระทำของมนุษย์ ซึ่งก่อให้เกิดผลที่มองในแง่ของมนุษย์ว่า เป็นผลดีหรือเกื้อกูล

จริยธรรมทางการเมือง

ในทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในทิวทัศน์นี้ ประเด็นเรื่องจริยธรรมได้มีการหยิบยกมาพูดกันมาก ถึงกับตั้งเป็นหัวข้อว่า สังคมไทยกับการล้มละลายทางจริยธรรม เพราะนักการเมืองส่วนหนึ่งหรือจะบอกว่าส่วนใหญ่ก็ได้ มองเรื่องการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องจริยธรรม แม้เมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ก็จะเบี่ยงเบนไปว่า เป็นข้อผิดพลาดทางเทคนิค ไม่จำเป็นต้องลาออก ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ แม้แต่การโกงเงินวัดโดยนักการเมือง คนระดับผู้นำประเทศก็ออกมาให้ความเห็นว่า เป็นเรื่องเข้าใจผิด เมื่อเอาเงินไปคืนแล้ว ก็จบได้ แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมทางศีลธรรมของจิตใจหรือมีติดบอดทางศีลธรรมไปแล้ว การโกงบ้านโกงเมืองจึงมีอยู่ทั่วไป นอกจากการทุจริตเชิงนโยบายแล้ว การทุจริตบางกรณีก็กล้าทำกันอย่างชัดเจน เช่น การออกโฉนดทับที่ดินไฟ เป็นต้น

หลังการปฏิรูปทางการเมืองและมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ประชาชนต่างคาดหวังว่า บ้านเมืองคงจะดีขึ้น เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ต่อยอดเรื่อง คักดีศรีของความเป็นมนุษย์ โดยนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เดียวกันก็ได้กำหนดให้มีองค์กรอิสระ เพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปโดยถูกต้อง โปร่งใส (transparency) และตรวจสอบได้ (accountability) แต่เมื่อวันเวลาได้ผ่านไป ความจริงก็ปรากฏว่า ผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ทำลายหลักการดังกล่าวแทบหมดสิ้น การอุ้มฆ่า การฆ่าตัดตอน การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเหมือนว่าเรามีใช้มนุษย์ปรากฏอยู่บ่อยครั้ง การทำลายระบบตรวจสอบ ปรากฏชัดขึ้นๆ การแทรกแซงองค์กรอิสระ ได้กระทำอย่างเป็นระบบ โดยผ่านทางวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งองค์กรอิสระ

เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า แม้ระบบต่างๆ จะได้รับการออกแบบที่คิดว่าดีแล้ว แต่หากผู้ใช้อำนาจทางการเมืองตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องขาดจริยธรรมหรือขาดธรรม ย่อมจะทำลายระบบที่วางไว้ได้ และประเทศไทยก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะทำทายนักทฤษฎีทั้งหลายว่า ระบบที่วางไว้และคิดว่าดีแล้ว อาจถูกทำลายได้ด้วยความคิดใหม่ ทำใหม่

* ศาสตราจารย์ แสวง บุญเฉลิมวิภาส อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระบบการปกครอง

ในโลกสมัยใหม่ หากจะถามว่าระบอบการปกครองระบอบไหนดีที่สุด คนส่วนใหญ่คงจะตอบว่า ระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นระบอบของประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งคงเป็นความจริงถ้าระบอบประชาธิปไตย เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยแท้ แต่ถ้าผู้ที่อยู่ในระบอบดังกล่าวขาดจริยธรรมทางการเมือง ขาดจิตสำนึกที่ดี ระบอบดังกล่าวจะเป็นเพียงรูปแบบที่ใช้ในการกล่าวอ้างเพื่อหาประโยชน์ใส่ตนเท่านั้น

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ข้อเตือนใจเสมอในธรรมบรรยายของท่านว่า “ธรรมเป็นความถูกต้องที่อยู่บนรากฐานของความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นรากฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย” ท่านอาจารย์ได้อธิบายว่า “ธรรมมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในตัวเอง เพราะหมายถึงความไม่เห็นแก่ตัว อยู่โดยธรรมชาติ อย่าแยกความไม่เห็นแก่ตัวออกจากประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยที่ว่า ของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชนนั้น ใช้ได้เฉพาะประชาชนที่มีธรรมเท่านั้น ถ้าประชาชนไม่มีธรรม มันก็กลายเป็น ประชาธิปไตย ท่านนั่นเอง ดังนั้น ต้องหวนพิชธรรมก่อนพิชประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย เพื่อลดหรือป้องกันความเห็นแก่ตัว ถ้าเห็นแก่ตัว ก็มีแต่ประชาธิปไตย โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว ความไม่เห็นแก่ตัวจึงเป็นรากฐานของประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแท้จึงมีแต่ความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นของมีได้ยากสำหรับปุถุชนสมัยนี้ที่บูชาวัตถุ”

ท่านอาจารย์ยังได้กล่าวว่า “การเมืองที่มีธรรมะ คือการเมืองของสัตบุรุษ ท่านบอกว่า สภา นั่นคือที่ชุมนุมของสัตบุรุษ หรือที่ชุมนุมของนักการเมืองที่มีธรรม แต่ถ้าสภาใดมีการทะเลาะกัน ต่ำทอกัน หรือทำลายล้างกัน มัวแต่ปกป้องผลประโยชน์ของตนนั้น ไม่น่าจะเป็นการเมืองของสัตบุรุษที่นั่นจึงไม่น่าจะเรียกว่าสภา”

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาส จึงมีความชัดเจน เป็นข้อเตือนใจอันดีสำหรับนักการเมือง สำหรับนักการเมืองที่เข้ามาเพื่อโกงกินนั้น ท่านเรียกการเมืองนั้นว่าเป็นการเมืองเนื่ออก เป็นการเมืองที่ไม่มีธรรม เป็นการเมืองที่โกงเมือง กินเมือง

การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง

เมื่อการเมืองเป็นเรื่องธรรม เป็นเรื่องของความถูกต้อง การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง จึงต้องอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง และความถูกต้องนั้นแหละคืออำนาจ ศาสตราจารย์ ดร. ปวย อึ้งภากรณ์ ได้กล่าวว่า “...ประชาธิปไตย คือ ธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรม... บ้านเมืองที่มีประชาธิปไตยนั้น มีชื่อมีแป๊ะ ไม่ใช่ปกครองตามอำเภอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง...”

การปกครองที่ดี ผู้ปกครองจึงต้องฝึกธรรมเป็นที่ตั้ง การจะได้มาซึ่งอำนาจ ก็จะต้องได้มาโดยถูกต้องตามครรลองคลองธรรม มิใช่ทำอย่างไรก็ได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ และใช้อำนาจนั้นมาอ้างความชอบธรรม คำสอนของนักคิดอย่าง มาเคีย เวลลี จึงเป็นคำสอนที่อันตรายมาก เพราะสอนว่า end justify mean ทำให้คนมุ่งที่จะได้มาซึ่งอำนาจ ไม่ว่าโดยวิธีการใด คำสอนที่ว่านี้เป็นคำสอนที่ทำลายจริยธรรมทางการเมือง ซึ่งต่างไปจากคำสอนที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณไม่ว่าในโลกตะวันออกหรือตะวันตกที่เน้นเรื่องธรรมของผู้ปกครองและธรรมของประชาชน หากคุณค่านี้ถูกทำลาย สังคมย่อมจะพบกับความวิบัติ

เราก็ได้แต่หวังว่าผู้ปกครองในทุกวันนี้จะเข้าใจในสิ่งเหล่านี้บ้าง อย่ามุ่งหาแต่ประโยชน์ใส่ตัว หากมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ประวัติศาสตร์ได้สอนเรามาตลอดว่าชาติที่ล่มสลายลงก็เพราะบุคคลในชาติขาดธรรม ขาดจริยธรรม โดยเฉพาะผู้นำทางการเมือง จะต้องเป็นตัวอย่างในเรื่องเหล่านี้ ถ้าหากเราไม่ตระหนักในเรื่องเหล่านี้ มุ่งหาประโยชน์ใส่ตัวเรา อาจจะถูกก้าวไปถึงวันสิ้นชาติ ////